

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 8, Sayı: 3, 2024, ss. 604-611/ Volume: 8, Issue: 3, 2024, pp. 604-611

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/apjir>

KİTAP KRİTİĞİ/BOOK REVIEW

MANEVİYAT PSİKOLOJİSİ IV GENÇLİĞİN DURUMU VE GELECEK

Atak, Mustafa (ed.). *Maneviyat Psikolojisi IV Gençliğin Durumu ve Gelecek*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019. ISBN: 9786057785312.

Fatma Semiha ÖZÇELİK

Öğretim Görevlisi, Ankara Medipol Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Ankara
Teaching Assistant, Ankara Medipol University, Department of Psychology Ankara/Türkiye
fatma.ozcelik@ankaramedipol.edu.tr
orcid.org/0009-0009-3686-9318
ror.org/01c9cnw16

Öz

Bu yazıda Maneviyat Psikolojisi IV kitabının eleştirel bir gözle tahlili gerçekleştirilmiştir. Yapılan tahlil kitapta bulunan yazıların genel bir değerlendirilmesini içermektedir. Değerlendirme yapılırken maneviyat psikolojisi alanının ortaya çıkmasında etkili olan süreçler, psikoloji biliminin tarihsel dönüşümleri ele alınarak incelenmiştir. Kitabın ana konusu gençliğin ruhsal durumu ve dijital bağımlılıktır. Kitabın yazılma amacı ise gençlerin problemlerinin yetişkinler tarafından fark edilmesi ve bu problemlere yönelik kapsamlı çözümlerin ortaya konulmasıdır. Ayrıca psikoloji ve maneviyatı birleştiren çalışmaların öneminin ve farklı disiplinlerden uzmanların insan ruh sağlığı için ortak çalışması gerektiğinin üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Gençlik Araştırmaları, Gençlik ve Maneviyat, Maneviyat Psikolojisi, Psikolojide Maneviyat, Dijital Bağımlılık

SPIRITUAL PSYCHOLOGY IV THE STATE OF YOUTH AND THE FUTURE

Abstract

This article reviews the book *Spiritual Psychology IV*, offering a broad evaluation of the papers it contains. The review explores the effective dynamics of spiritual psychology, considering the historical evolution of psychological science. The book's central focus is on the psychological state of today's youth and the challenges they face, such as digital addiction. Its primary goal is to raise awareness among adults about these issues and to propose comprehensive solutions. Additionally, the book emphasizes the importance of integrating psychology with spirituality, highlighting the need for collaborative efforts across different scientific fields to promote human psychological well-being.

Geliş Tarihi: 30.11.2024

Doi: doi.org/10.52115/apjir.1593994

Kabul Tarihi: 16.12.2024

Keywords: Youth Studies, Youth and Spirituality, Spiritual Psychology, Spirituality in Psychology, Digital Addiction

Psikolojinin Geçmişi ve Dönüşümü

Öğrenme ve bellek üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Ebbinghaus psikoloji bilimiyle ilgili, “onun geçmişinin uzun, tarihinin ise kısa” olduğunu söyler ve bununla psikoloji biliminin geçirdiği dönüşüme işaret eder (Karakelle, 2014). Eski çağlardan beri filozoflar, insan zihni, ruhu ve iradesini anlamaya büyük ilgi duymuştur. Psikoloji bilimi felsefenin aksine görünür olana, üzerinde deneysel yöntemlerin uygulanabileceği konulara yönelmiştir. Bu sebeple psikoloji alanında yapılan ilk çalışmalar motivasyonel davranışlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarda kullanılan yöntemler ise herkes tarafından uygulanabilir ve tekrarlanabilir niteliğe sahiptir. Psikoloji, bilimsel yöntemlerin kullanılması sayesinde felsefeden ayrı tutularak başlı başına müstakil bir disiplin olarak görülmeye başlanmıştır.

Ruh, irade, maneviyat gibi kavramlardan uzaklaşarak, insan ve canlı davranışı üzerine odaklanarak gelişimini sürdürmesiyle birlikte ilerleyen yıllarda bir çıkmaza girmiştir. İnsanı analiz-sentez yöntemiyle anlamak oldukça pratik ve işe yarar gibi gözükse de yeterli gelmemiştir. İnsanın motivasyonel davranışlarını anlamak insanı tam olarak anlamaya yetmemiş ve sonunda uzun yıllar yadsıdığı duygu, irade, bilinç, maneviyat gibi kavramların kapısını çalmak zorunda kalmıştır.

Sigmund Freud’un 19. yüzyılın sonlarına doğru insanın farkında olmadığı bir bilinçaltı tarafından davranışlarının yönlendirildiği fikri o zamanın ruh sağlığı camiasında şok etkisi meydana getirmiş ve bu alanda yeni bir çığır açmıştır. Freud, insan davranışlarını farklı bir perspektiften değerlendiriyor ve rüyaların yorumlanması, hipnoz gibi yöntemler kullanarak hipotezini vakalar üzerinden ispatlamaya çalışıyordu. Bilinçaltı kavramının etkisiyle ruh sağlığı alanındaki ilgi, insana ait gibi görünmese de var olabilen olgulara yönelmeye başlamıştı. Bilinçaltı söyleminin insanın oldukça ilkel ve olumsuz taraflarına vurgu yapması ise insan onurunu zedeleyecek cinstendi. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren psikolojide Hümanizm akımının yükselişini bu arka planla okuyabiliriz. Hümanizm ve Pozitif Psikoloji gibi akımlar insanın olumlu özelliklerine ve manevi boyutlarına odaklanarak psikolojiye farklı bir perspektif sunmaya başladı. Abraham Maslow öncülüğünde yükselen ve Carl Rogers tarafından geliştirilen bu akım, insanın özgür, iradi ve iyi olarak dünyaya geldiğini iddia ediyordu. Maslow Kendini Gerçekleştirme Kuramında belirttiği gibi, insanın olumlu özelliklerini daha iyi bir hâle nasıl getirilebileceğini çalışmaktan yanaydı. Hümanistik Psikolojinin insan anlayışı, Martin Seligman ve Mihaly Csikszentmihalyi ile anılan Pozitif Psikoloji alanının yakın zamanlarda ortaya çıkmasına vesile oldu. Psikolojinin bu uzmanlık alanı yıllar geçtikçe daha fazla kişi tarafından kabul edilmeye başlandı. Spiritüel/Maneviyat Psikolojisinin ortaya çıkmasındaki itici güçleri Hümanistik ve Pozitif Psikoloji olarak gösterebiliriz.

Psikolojinin uzun yıllardır maneviyattan uzak bir anlayışa sahip olması Maneviyat Psikolojisi adı altında yeni bir alt alanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Türkiye’de Maneviyat Psikolojisi ve Sûfi Geleneği

Türkiye’de Maneviyat Psikolojisi, Sûfi geleneği temel alarak ilerlemektedir. İbrahim Işıtan, Sûfi Psikolojisini "beden içinde hapsedilmiş ruhun özgürleşme serüveni" olarak tanımlar. Sûfi geleneği, bireyin manevi dönüşümünü destekleyerek stres ve depresyon riskini azaltan bir terapi süreci olarak görülmektedir. İbrahim Işıtan, Sûfi Psikolojisinin ne olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Sûfi gelenek, beden içerisinde hapsedilmiş ruhun özgürleşme serüvenini çeşitli yöntem ve uygulamalarla ortaya koyan manevi bir disiplin olarak insan psikolojisine katkıda bulunmuş ve bulunmaya da devam etmektedir. Bu nedenle, sûfi geleneğin insan maneviyatına sağladığı katkı ruhi boyutuyla başını zayıflatmış modern insan için yeniden ele alınması gereken bir konudur. Manevi dönüşümünün yeri kalpte gelişme gösteren psiko-ruhsal hal ve durumlar, davranışlara manevi içerik kazandırmaktadır. Bu şekilde tutum ve davranışları manevi tarza göre şekillenen birey, tabii terapi sürecini yaşamakta ve bu nedenle strese girme ve depresyona düşme riski azalmaktadır.¹

Türkiye’de bu alanda katkı sağlayan önemli isimler arasında Robert Frager (*Kalp, Nefs ve Ruh*), İbrahim Işıtan (*Sûfi Psikolojisi Sülemi’ye Göre Sûfi Benlik Dönüşümü*), Nevzat Tarhan (*Mesnevi Terapi*), Kemal Sayar (*Sûfi Psikolojisi*), Mustafa Merter (*Dokuz Yüz Katlı İnsan*) ve Erol Göka (*Psikoloji Varoluş Maneviyat*) yer almaktadır. Ayrıca Ekim 2024’te Dumlupınar Üniversitesinde sekizincisi yapılan Maneviyat Psikolojisi Sempozyumlarının düzenleyicisi olan ve *Maneviyat Psikolojisi* kitaplarının editörlüğünü yapan Mustafa Atak’ın (*Nefs Psikolojisi Kuram Uygulama*) çabaları da bu alandaki çalışmaların yaygınlaşmasında önemli rol oynamaktadır.

Kitabın İçeriği: Gençliğin Durumu ve Geleceği

Bu sempozyumların birinci ve ikinci kitabı Hür Mahmut Yücer ve Hatice tül Kübra Erol tarafından tahlil edilmiştir. Bu yazıda ise dördüncü kitap olan *Maneviyat Psikolojisi IV Gençliğin Durumu ve Gelecek* tahlil edilecektir. Kitap, dijital çağın gençler üzerindeki etkileri, maneviyatın gençlikteki rolü ve gençlerin güncel sorunlarına yönelik çözüm önerilerini ele almaktadır.

Cep Telefonu Bağımlılığı ve Nefs Psikolojisi başlığıyla kitabın ilk yazısı Mustafa Merter’e aittir. Merter, dijital bağımlılığın zararlarını anlayabilmek için öncelikle nefsin yapısını ve manevi kalbin işleyişini anlamak gerektiğini belirtir. İnsan için tekâmülün zaruri olduğunu ve eğer ruhi ilerleme gerçekleşmezse depresyon, evham gibi hastalıkların başlayacağını söyler. Yazıda, internet ile Deccal arasında kurduğu metaforik ilişki dikkat

¹ Işıtan, İ. *Sûfi Psikolojisi Sülemi’ye Göre Sûfi Benlik Dönüşümü*. İstanbul: Divan Kitap. 2020.

çekicidir. Ayrıca, Jean Twenge'in "i-nesli" olarak adlandırdığı 1995 sonrası doğan nesle dair istatistiklere yer verilmiştir. İstatistiklerde, 95 sonrası doğan nesildeki farklılıklar gösterilmiştir. Bu istatistikler, kaygılı ebeveynlerin etkisiyle risk alma davranışlarının önceki nesillere göre önemli ölçüde azaldığını ortaya koymaktadır. Matrix dünyası olarak tanımladığı dijital dünyanın gençlerin kalbini örttüğü gerçeğini fark etmemiz gerektiğini belirtir. Merter'in yazısı ekran bağımlılığına karşı, eğitim sisteminin yeniden yapılanması gerektiği ve sadece bugünün değil geleceğin de analizlerinin sistemli bir şekilde yapılması gerektiğini söylediği önerilerle son bulur.

İkinci yazı *Postmodern Dünyada Gençlik Din ve Değerler* adıyla Asım Yapıcı'ya aittir. Yapıcı (2012;2015a), postmodern zamanlarda Türkiye'de yaşayan gençler için din ve değerlerin ne anlama geldiğini, yürüttüğü meta-analiz çalışmasının sonuçlarına göre değerlendirmiştir. Çalışmasının sonuçlarına geçmeden önce postmodern dünyanın din ve değerlere dair yaklaşımını tartışmış ve bu dünyada yaşayan insanı sosyal değişimler üzerinden anlamlandırmaya çalışmıştır. Hazlara sınır koyan dinin engellerini kaldırmanın seküler ve tüketim toplumunun en temel amaçlarından olduğuna vurgu yapmıştır. Bu bağlamda "hazcı dindarlık", "saf bireysel dindarlık", "kurumsal temeli gevşek maneviyatçılık" ve "ahlaki temelleri zayıf dindarlık" yaşantıları sıklıkla karşımıza çıkmaya başlamıştır. Yapıcı'nın yapmış olduğu çalışmalarda, Türk gençlerinin zihninde İslam kavramının huzur ve mutluluk kaynağı olarak çağrışım yapmakta olduğu bulgulanmıştır. Yapıcı, bulgulardan hareketle, Türk gençliği açısından dinin taşıdığı anlam ve değer artarak devam ettiğini belirterek var olan bu olumlu durumu muhafaza etmek ve daha ileriye taşımak için gelecek 20 yıla yönelik Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yükseköğretim Kurumları gibi Türkiye'deki kurumların neler yapması gerektiğine dair önerilerle yazısını tamamlar.

Teknomedyatik Dünyada Gençliğin Durumu ve Görevlerimiz yazısı ile Erol Göka, dijital dünyadan kaçışın artık mümkün olmadığını ve dijital dünya ile gençlerin etkileşiminden doğan sorunların görmezden gelinemeyeceğini belirterek konuya giriş yapar. Yazısı boyunca sıklıkla Zimbardo ve Coulombe (2017) tarafından yazılmış *Bitik Erkekler* kitabındaki çalışmalardan bahseder. Bu çalışmalarda, erkeklerin kadınlara kıyasla dijital dönemden daha olumsuz etkilendikleri ortaya konmuştur. Erkeklerin son dönemlerde akademide, eğitimde, iş hayatındaki rekabetteki performanslarının düşme eğiliminde olduğu vurgulanmıştır. Yazarlara göre bu durumun en temel sebepleri, testosteronu düşüren östrojeni artıran çevresel, fizyolojik değişimler ve medyanın etkileridir. Göka yazısının devamında, Twenge'in "i-nesli" çalışması bulgularının ülkemizde yapılan bir saha çalışmasının bulguları ile desteklendiğini belirtir. Türkiye'nin Z kuşağının girişimciliğe yönelik meslekleri tercih etmek yerine memur olmayı tercih ettiğini ifade eder.

Dördüncü yazı, *Dijital Oyunların Dinamikleri ve Gençlerin Dünyası* başlığıyla Mücahit Gültekin tarafından kaleme alınmıştır. Gültekin, oyunun tanımı üzerine durduktan sonra dijital oyunların dinamiklerini ele almıştır. Dijital oyun piyasasının küresel ölçekteki

büyükliğüne vurgu yapmış ve bu sektörün krizlerden en az etkilenen sektör olduğunu belirtmiştir. Dijital Oyunlar Raporuna göre (2017), genç nüfusun (15-25 yaş) günde 39 milyon saat oyun oynadığı ve bir milyona yakın ailede oyun konsolu bulunduğu bilgisini okuyucuyla paylaşır. Oyunun, insana gerçek yaşamda deneyimlediğinde maliyeti yüksek olabilecek bazı tecrübeleri, gerçek bir bedel ödmeden yaşama fırsatı verdiğine Huizinga'nın Homo Ludens (2006) kitabına dayanarak ifade eder. Dijital oyunların birçok dinamiğine ayrıntılı olarak değinen Gültekin, özellikle mücadele dinamiği üzerinde durur. Kazanılan ödülün ne olduğundan ziyade kime karşı kazanıldığı (rakip olgusu) ve ne anlama geldiğinin önemli olduğunu söyler. Başarılı bir oyun tasarımının insanın doğasını dikkate alarak kurulduğunu belirtir. Oyun oynamanın aslında hayata hazırlayan bir işlevi de olduğunu fakat gerçek hayatın yerine geçmeye başladığında problemlerin ortaya çıktığından bahseder. Yazının sonlarına doğru, dijital oyunlarda ömrünü harcayan gençlere, uğruna mücadele edecekleri gerçek bir hedef gösterilerek alternatif bir yol sunulması gerektiğinin zaruri olduğunu ifade eder. İnsanın yaratılışının, dünyanın kurgusunun, düşmanın (şeytanın) varlığının tıpkı bir oyun gibi olduğunu belirterek yazısını nihayete erdirir.

Ailede Muhabbet ve Sanal Bağımlılık konusuyla Mustafa Atak'ın yazısı kitabın beşinci yazısıdır. Atak, sanal bağımlılıkta ailenin koruyucu/önleyici etkisine yazısı boyunca vurgu yapar. Sanal bağımlılığı, narsisizm, hedonizm, konformizm ve sanallık olguları ile açıklamaya çalışır. Zeydan ile 2015 yılında üniversite öğrencileri üzerine yapmış oldukları bir saha çalışmasına göre; maneviyat destekli eğitim alan öğrencilerin, almayan öğrencilere göre narsisizm puanları daha düşük çıkmıştır.² Bu çalışmadan hareketle maneviyat ve ahlak gibi değerlerin narsisizmi azaltıcı etkisinin olduğunu iddia eder. Narsisizm ve sanal bağımlılığa karşı aile değerlerini korumanın, hac ve umre yapmanın etkili olabileceğini belirtir. Atak'ın yazısında narsisizm kişilik bozukluğuna tedavi yöntemleri önermesi tartışmaya açıktır. Yazıda konular arasındaki sert geçişler, okumayı zorlaştıran bir unsur oluşturuyor. Kitap boyunca yazarların aynı kitaplara tekraren atıfta bulunulması ve aynı bulguların tekraren paylaşılması da kitap bütünlüğünü bozmuş görünmektedir. Bu noktada kitabın basılmadan önce, yazarların diğer yazıları da okuyarak kendi yazılarını yenilemeleri tavsiye edilebilir.

Kitap İbrahim Balcıoğlu tarafından kaleme alınan *Gençlik ve Boşanma* yazısıyla devam etmektedir. Balcıoğlu yazısında evlilik kurumuna dair bilgiler vermektedir. Günümüzde gençlerin neden evlendiğini sorguladıktan sonra neden boşandıklarını açıklamaya çalışır. Yazar, yazısında yalnız kullandığı kaynakları aktarmakla yetindiği için boşanmanın neden arttığının sebepleri anlaşılamamaktadır. Sema Maraşlı ise cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuları merkeze aldığı *Gençlerde Cinsiyet Rollerini* yazısıyla kitaba katkı sağlamıştır. Modernizm, feminizm, kadın-erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşcinsellik küresel tehditleri altında gençlerin nasıl ezildiğini bilimsel çalışmalarla

² Atak, M. ve Mithat, Z. 1. *Ulusal Maneviyat Psikolojisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları. 2015. sayfa: 65-82.

göstermiştir. Günümüzde gençlerin farkına bile varmadan devamlı olarak maruz kaldıkları bu tehditleri açık, anlaşılır ve bilimsel bir şekilde gözler önüne sermesiyle Maraşlı'nın yazısı, tekrar tekrar okunası bir yazıdır.

Mustafa Atak'ın ikinci yazısında eşiyile birlikte yürüttükleri bir saha çalışmasından bahsedilir. Bu çalışmada, ortaokula devam eden öğrencilerin namaz kılma tutumu ile Burdon Dikkat Testi'nde gösterdikleri performans arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Çalışmanın analizine göre namaz kılma sıklığı arttıkça testten alınan ortalama hata puanları azalmaktadır. Bu bulguya göre Atak, düzenli namaz kılmanın dikkat dağınıklığında belirgin bir azalma ile ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları dikkat dağınıklığı problemini aşmada, namaz kılma davranışının önemine değinmiştir. Bir defaya mahsus yapılan bu saha çalışmasının sonuçlarını genellemeden çalışmanın daha fazla katılımcıdan oluşan farklı örneklem gruplarıyla tekrar uygulanması yerinde olacaktır. Namaz kılan ve kılmayan grupların namaz kılma tutumu hariç sosyoekonomik düzey gibi diğer demografik faktörlerin benzer olması da önemlidir. Ayrıca dikkat işlevini etkileyen algısal yük gibi bilişsel faktörlerin düzeyleri de kontrol amaçlı ölçülebilir.

Yazısında Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi (SEKAM) tarafından 2016'da yapılan bir saha çalışması olan *Gençlik Araştırmasının* sonuçlarından bahseden Burhanettin Can, 15 Temmuz darbe girişiminin gençlik üzerine etkilerine odaklanmıştır. Yapılan bu kapsamlı çalışmada gençlerin geleceğe dair olumsuz tutumlarının darbe girişimi sonrasında arttığı bulgulanmıştır. Darbe girişiminin, gençlerin ruh hali, kimliği ve dini algılarının üzerine etkilerini gösteren oldukça değerli bu araştırmanın sonuçlarını Can şu şekilde özetlemektedir:

15 Temmuz darbe girişimi, insanların birbirine olan güvenini ciddi bir şekilde zedelediği, dinin ve dini olanın itibarını aşındırdığı, gençlerde çok ciddi bir şekilde karamsarlık meydana getirdiği, gençlerin geleceğe dönük umutlarını kararttığı sonucuna ulaşmayı sağlamaktadır. Bu ise doğal olarak bireyselleşmeyi, bencilleşmeyi, insanlığa ait problemlere karşı duyarsızlaşmayı destekleyecektir. Yaşanan ve yaşanacak olan sürecin sonucu; yalnızlaşmış bireyler, duyarsız yığınlar, akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık bağlarının kopup eridiği seküler bir hayat tarzı olacaktır. Gidişat, görüldüğü kadarıyla buraya doğrudur.

Can, bahsedilen saha çalışmasının bulgularını göz önüne alarak, 15 Temmuz'un sadece askeri değil aynı zamanda sosyolojik amaçlı bir darbe girişimi olduğunu belirtir.

Madde Bağımlılığı Aile ve Gençlik yazısında Musa Tosun, nörokimyasal, davranış, psikodinamik gibi madde bağımlılığını açıklayan teorilerden bahseder. Madde bağımlılığını biyo-psiko-sosyal bir sorun olarak ele alan Tosun, bağımlılığın oluşmasında ailenin rolüne vurgu yapar. Bağımlılığın getirdiği problemlerin yalnızca bireyi etkilemediğini, aile ve toplumun da bundan nasibini aldığını ifade eder. Bu bakış açısıyla, madde bağımlılığının bir aile hastalığı olarak görülüp, buna uygun tedavi modalitelerinin

geliştirilmesi gerektiğini iddia eder. Bağımlılığın erken keşfi, teşhisi ve tedavisinin sağlanması gerektiği gibi bireyi çevreleyen tüm sosyal koşulların iyileştirilmesi gerektiğini de belirtir.

Osman Tolga Arıcak *İnternet Oyun Bağımlılığı* yazısında, problemlili dijital oyun davranışının tarihçesini sunar. İnternet oyun bağımlılığının Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'ndaki (DSM-5) belirtilerine, tanı kriterlerine ve dünyadaki yaygınlığına değinir. Kitap, Mehmet Hüsrev Subaşı'nın gençlere manevi değerlerin sanat yoluyla aktarılabilceği fikirlerini içeren *Manevi Değerler Eğitiminde Sanatın Rolü Üzerine Düşünceler* yazısıyla son bulur.

Sonuç

Maneviyat Psikolojisi IV, gençliğin modern çağda karşılaştığı zorluklarla ilgili kapsamlı bir bakış sunmaktadır. Manevi değerlerin önemini vurgularken, bireylerin ruhsal ve sosyal gelişimine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, İlahiyat, Psikiyatri, Eğitim Bilimleri, Mühendislik gibi farklı alanlardan uzmanların katkı verdiği bu kitap, manevi değerlerin üzerinde durulmasıyla kıymetli bir akademik faaliyet serisini sürdürmektedir. Her yıl bir üniversite bünyesinde yapılan Maneviyat Psikolojisi Sempozyumları ve bu yıl altıncı cildi basılan kitapları, günümüzde insanların yaşamış olduğu manevi problemlere çözümler getirme amacı taşımaktadır. Aynı zamanda kitap boyunca yazarların dijital bağımlılığa karşı sundukları tedbir önerileri dikkate alınmaya değerdir. Bu önerilerin uygulanabilmesi için devlet destekli projelerin yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Maneviyat Psikolojisi ifadesi psikoloji bilimine karşı bir alternatif oluşturulmaya çalışılıyor gibi bir görünüm arz etmektedir. Halbuki maneviyat, psikolojinin bir alternatifi veya alt alanı değildir. Psikoloji biliminin tam da içinde olması gereken bir fenomendir. Bu bağlamda "Maneviyat Psikolojisi" yerine "Psikoloji'de Maneviyat" ifadesini kullanmak daha doğru olabilir. Psikolojinin ve psikologların insanlığa getirdiği yararları dışlamadan, maneviyatı da içerisine alan bütüncül bir yaklaşımla "insanın bilişsel, duygusal ve sosyal davranışı" daha sağlıklı olarak ele alınıp anlamlandırılabilir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Fatma Semiha Özçelik

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Atak, M. ve Mithat, Z. 1. Ulusal Maneviyat Psikolojisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları. 2015.
- Atak, M. (ed.) Maneviyat Psikolojisi. İstanbul: Elit Kültür Yayınları. 2016.
- Atak, M. (ed.) Maneviyat Psikolojisi II. İstanbul: Elit Kültür Yayınları. 2016.
- Atak, M. (ed.) Maneviyat Psikolojisi III. Kayseri: Kimlik Yayınları. 2018.
- Atak, M. (ed.) Maneviyat Psikolojisi IV. Kayseri: Kimlik Yayınları. 2019.
- Karakelle, S. Psikolojiye Giriş 1. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. 2014. Erişim: <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/psikolojiyegiris1.pdf>
- Işıtan, İ. Sufi Psikolojisi Sülemini'ye Göre Sûfi Benlik Dönüşümü. İstanbul: Divan Kitap. 2020.